

ΟΔΟΙΠΟΡΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

MΟΙ ἀρέσκει πολὺ νὰ κρατῶ σημειώσεις τῶν ταξειδίων μου καὶ αὐτῶν τῶν ἐκδρομῶν μου, ἀκόμη καὶ ὅταν τὰ ταξειδία ταῦτα, τὰ περιπετειώδη καὶ ὑπερωκεάνεια, συνίστανται εἰς μίαν θαλασσοπλοΐαν ἔνδεκα μήναν ἀπὸ τῆς ἐν Πειραιεῖ ἀποβάθρας τοῦ Τσελέπη μέχρι τοῦ λιμένος τῆς Αἰγαίης καὶ εἰς μίαν ἀναρριχησιν τοῦ αἰγινητικοῦ Μόνη-Μπλάνη, τῆς αἰγινητικῆς Κορδελιέρας τῶν "Ανδεων — ὅ, τι προτιμᾶτε — δηλαδὴ τοῦ ὄρους τοῦ ἀγίου Ἡλία, ὕψους 531 μέτρων, τὸ ὄποιον, ἐὰν θέλετε, δύνασθε νὰ ἴδετε καὶ ἀπὸ τὴν φαληρικὴν Πλάζ, ὕψουν τὸ κωνικὸν καὶ ὀλίγον κωνικὸν ἀνάστημά του ἐν τῷ μέσῳ τῆς Αἰγαίης, μὲ ἀξιώσεις κορυφῆς Τεγερίφης, τηρουμένων, ἐννοεῖται, μετριοφρόνως τῶν ἀναλογιῶν.

Μοὶ ἀρέσκει πολὺ νὰ κρατῶ σημειώσεις καὶ αὐτῶν τῶν ταξειδίων, τὰ ὄποια δύνανται δικαιώσεις νὰ ὀνομασθοῦν περίπατοι, διότι ἔργεται ἀργὰ ἢ ταχέως ἢ ἡλικία, κατὰ τὴν ὄποιαν καὶ αὐτὰ ἀκόμη εἴνε ἀδύνατα· καὶ τότε εὔρισκω ὅτι εἶναι πολὺ παρήγορον πρᾶγμα νὰ κάμηνη κανεὶς, ρίπτων τὸ βλέμμα εἰς κιτρινισμένα γυρτιά, μίαν ἀνακεφαλαίωσιν τῆς ζωῆς του, μεθ' ὅλον τὸ σέβας τὸ ὄποιον ἔχω εἰς τὸν Δάντην, ἐπιμένοντα ὅτι δέν ὑπάρχει μεγαλειτέρα δυστυχία ἀπὸ τὸ νὰ ἀναπολῇ τις, κατὰ τοὺς γαλεποὺς γρόνους τῆς συμφορᾶς, ἥμέρας εὐτυχίας.

Εἶται εἰς τούτοις βέβαιος ὅτι δέν εἶναι ἀδύνατον νὰ προκαλέσω τὴν ἀγανάκτησιν πολλῶν ἀναγνωστῶν γράφων ἐντυπώσεις, κατό πιν ἐκδρομῆς μέχρις Αἰγαίης. Οὕτοι τὸ πολὺ πολὺ θὰ κατεδέχοντο νὰ ρίψουν ἐν βλέμμα εἰς ὅδοιπορικὰς σημειώσεις ἀφορώσας εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς σκοτεινῆς Ἡπείρου, εἰς ἀναρριχήσεις τῶν ὄρεών τῆς Σελήνης, ἢ καὶ εἰς μίαν περιπετειώδη ναυσιπλοΐαν διὰ μέσου τοῦ στενοῦ τοῦ Μαγελάνου, ἐκεῖ ὅπου οἱ δύο μεγάλοι Ὁκεανοὶ τῆς ύφηλίου ἐναγκαλιζόμενοι ἀνταλλάσσουν διὰ τῶν κυμάτων αὐτῶν φιλήματα, τὰ ὄποια πολὺ συλλογίζονται τὰ ἔκειθεν διερχόμενα πλοῖα.

"Αλλ' οἱ κύριοι οὗτοι ἀς μοὶ ἐπιτέλεψουν νὰ τοῖς εἰπω μίαν πρωτότυπον ίδεαν, τὴν ὅποιαν δὲν ἔκουσαν βεβαίως ἀπὸ κανέναν μέχρι τοῦδε. "Οτι δὲ διὰ τοὺς Ἀθηναίους, τῶν περιγγητικῶν φιλοδοξιῶν τῶν ὅποιών ὄρια εἶναι πρὸς ἀνατολὰς μὲν τὸ Ζάππειον, πρὸς δυσυάς ὁ κύκλος τῆς Ἀκροπόλεως, (ἐφ' ἀμάξης ἐννοεῖται), πρὸς νότον Πλάκην νεοφαληρική, καὶ πρὸς βορρᾶν ἡ πλατεῖα τοῦ σταθμοῦ τοῦ σιδηροδρόμου ἐν Κηφισίᾳ, ἥμπορεῖ κανεὶς νὰ εἴπῃ μερικὰ νέα πράγματα, γράφων καὶ περὶ ἐκδρομῶν εἰς τὰ περιγγαράκα καὶ μίαν ἀνάκτουν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Υμηττοῦ δύναται κάλλιστα νὰ τὴν ἀναβιθάσῃ εἰς περιωπὴν ἀναρριγήσεως Ἰουλαίων, καὶ εἰς μίαν ἐκδρομὴν μέχρι Αἰγίνης ἥ Καλαυρίας νὰ δώσῃ τὴν σημασίαν ἐνὸς μικροῦ περίπλου τῆς γῆς. Διότι ἐπὶ τέλους οἱ περιπατηταὶ τοῦ Ζαππείου, δοι ἐννοεῖται ἔχουν καλὴν δρασιν, βλέποντες ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Υμηττοῦ, σχεδὸν ὡς ἀδιόρατον ἀκίδη, τὴν πυραμῖδα τῶν τριγωνομετρικῶν ἐργασιῶν τῆς χαρτογραφικῆς ὑπηρεσίας, δὲν φαντάζονται βεβαίως, διὰ ἃν ἀπεφάσιζον νὰ διασκελίσουν ὅπισθεν τοῦ πυλαιοῦ σκοπευτηρίου τὰ ξηρὰ ρεῖθρα τοῦ Ἡριδανοῦ, νὰ ἀνέλθουν τὴν Καισαριανὴν καὶ ἐκεῖθεν τὴν κορυφὴν τοῦ Υμηττοῦ, θὰ ἔθλεπον εἰς τρίωρον ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν ἀπόστασιν τὸ ἐκπυγλότερον πανόραμα τὸ ὅποιον ἡ δύνατο — ἡ μᾶλλον ἀσφαλῶς δὲν ἡδύνατο — νὰ συλλάβῃ ἡ φυντασία των· ὅτι ἐκεῖθεν ἡ ὄπτικὴ ἀκτίς αὐτῶν θὰ περιέβαλλε τὸ ἥμισυ τῆς Εύβοίας, τὴν Ἀττικὴν ὅλην, τὰ βοιωτικὰ δύοη, τὰς ἀνατολικὰς τῆς Πελοποννήσου ἀκτὰς, τὰς Κυκλαδὰς πάσας ὡς παροψίδας ἀτελευτήτους, σκορπισμένας ἐπὶ τῆς κυανῆς τριπλέζης τοῦ Αἰγαίου, καὶ πρὸς ἀνατολὰς μακρὰν πολὺ μακρὰν, νεφελώδεις, σχεδὸν ἀδιοράτους, πέραν τῆς Χίου αὐτὰς τὰς Μικρασιατικὰς ἀκτάς. Ἡ Μικρασία θεωμένη ἀπὸ τριώρου ἐξ Ἀθηνῶν ἀποστάσεως! Δὲν εἶναι τοῦτο τούλαγχον νέον διὰ τοὺς νέους Τέττυγχας τοῦ νέου "Ἀστεως τῆς Παλλάδος;" Ἐπειτα μοὶ ἀρκεῖ νὰ ὑπομνήσω διὰ ὁ Λευκάίτρο εἰς μίαν περιγραφὴν ἐνὸς μεγάλου ταξιδίου κύκλῳ τοῦ δωματίου του, κατώρθωσε νὰ ἀποκαλύψῃ νέους τινὰς ὄριζοντας ἀγνώστους.

"Ἄς στρέψωμεν λοιπὸν τὸ βλέμμα πρὸς τὴν μικρὰν νῆσον, ἡ ὅποια ἐν τούτοις τόσον μεγάλην κατέχει θέσιν ἐν τῇ μυθολογίᾳ καὶ τῇ ιστορίᾳ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, καὶ ἐνῷ ἡ ἔλιξ τοῦ κουψοῦ «Ἀστέρος» πλήρττει τὴν θάλασσαν καὶ ἀφίνει ὅπισθεν τοῦ σκάφους τὴν φρίσσουσαν ἐκείνην ὄλκόν, ἡ ὅποια τόσον ἐμάγευε τὸν Βιργίλιον, μολονότι τὸ τρωαδικὸν σκάφος δὲν εἶγεν ἔλικα, ἂς βλέπουμεν ἀριστερῆ ἥμιν τὰ χαριτωμένα κράσπεδα τῆς Αἰγίνης,

λιτά, ἀπέριττα, μετριοφρόνως κατερχόμενα πρὸς τὴν θάλασσαν, μὲ κυρίαρχον χρῶμα τὸ χρυσοπράσινον τῶν ἀμπέλων τῆς καὶ τὸ τεφρόσλευκον τῶν ἀργιλλωδῶν ἀκτῶν τῆς. 'Ἐφ' ὅσον προσεγγίζομεν εἰς τὸν λιμένα τόσον πυκνότεραι καὶ διαυγέστεραι ἀναπηδοῦνται ἀναμνήσεις τῶν ἀρχαίων ἡμερῶν τῆς, αἱ ὅποιαι, ὅπως συμβούνται πάντοτε, ἥσαν βεβαίως πολὺ ὠραιότεραι ἀπὸ τὰς νέας.

Εἶναι περιττὸν νὰ εἰπωμεν ὅτι τὴν πρώτην ἐμφάνισιν τῆς Αἰγαίης, ὅπως καὶ πάσης γῆς ἑλληνικῆς, καλύπτει πυκνὴ ἡ χλαμύς του μύθου. Οἱ πρῶτοι δὲ αὐτῆς κάτοικοι, φαίνεται ὅτι δὲν ἔχουν καμμίαν σχέσιν μὲ τοὺς πρωτοπλάστους, τὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν Εὔαν, διότι οἱ Αἰγινῆται ἔχουν τὴν ἀξιωσιν, ὅτι ἥσαν καὶ αὐτοὶ πρωτόπλαστοι. Καὶ ὅντως ὁ Ζεύς, διὰ λόγους πολὺ συνήθεις εἰς αὐτὸν δυστυχῶς, εἴχε στείλει ἐκεῖ πρώτην κάτοικον τὴν Αἰγιναν, θυγατέρα τοῦ Ἀσωποῦ ποταμοῦ, ἐξ ἣς ἐγέννησε τὸν πολὺν Αἰακόν. Οὔτος, υἱὸς τοῦ πρώτου τῶν θεῶν, φαίνεται ὅτι ἐπληγτεν ἐκεῖ μόνος· διὸ ἔξήτησε παρὰ τοῦ θείου αὐτοῦ πατρὸς οἰκήτορας. Καὶ ὁ Ζεύς, τὸν ὅποιον τίποτε δὲν ἐδυσκόλευε, ἔκαμε νὰ θλαστήσουν ἐκ τῆς γῆς πλεῖστοι τοιοῦτοι, μετὰ τῆς αὐτῆς εὐκολίας, μεθ' ἣς θλαστάνουν σήμερον ἐν Αἰγίνῃ τὰ σκόρδα. 'Επ' αὐτῶν ὁ Αἰακὸς ἐθασίλευσε μετὰ τοσαύτης φρονήσεως καὶ δικαιοσύνης, ὥστε, ὅταν ἀπεστρατεύθη τοῦ βίου τούτου, διωρίσθη ἐν "Ἄδη" μέλος τοῦ περιφήμου τριμελοῦς δικαστηρίου, καὶ σαμπελὰν τοῦ "Άδου", δηλαδὴ κλειδοῦχος τῆς Αύτοῦ Μεγαλειότητος τοῦ Πλούτωνος. Δὲν μετροῦνται δὲ οἱ μυθολογικοὶ ἐπιφανεῖς Αἰγινῆται, τῶν ὅποιων ὑπῆρξε πρόγονος, ὁ Πηλεὺς καὶ ὁ Τελκυών καὶ ὁ Φῶκος καὶ οἱ ὄμηροι Αἴας καὶ Ἀγιλλεὺς καὶ τόσοι ἄλλοι.

'Αλλ' ἀρκοῦν οἱ μύθοι καὶ ἀς ἀποκαλυφθῶμεν πρὸ τοῦ ἴστορικοῦ τῆς Αἰγίνης μεγαλείου. Πολὺ πρὸ τῆς ἀκμῆς τῶν Ἀθηνῶν οἱ Αἰγινῆται ἤκμασαν εἰς πλοῦτον, ἵσχυν καὶ εἰς καλλιτεγγυικὸν πνεῦμα. 'Απὸ τῆς ἔκτης πρὸ Χριστοῦ ἔκαποντα επηρίδος οἱ Αἰγινῆται γλύπται ἐκράτουν τὰ σκῆπτρα τῆς Τέγχης καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδαν· ὁ Σμήλις, ὁ Κάλλων, ὁ Καλλιτέλης, ὁ Ἀναξαγόρας, ὁ Ὄνάτας. Κατὰ τοὺς Περσικοὺς δὲ πολέμους ἐν Σαλαμῖνι ἡ Αἰγίνη παρέστη ὡς ἡ δευτέρα τῆς Ἑλλάδος ναυτικὴ δύναμις πασατέξασα τριάκοντα τριήρεις. Τόσον δὲ διεκρίθησαν ἐν τῇ ἐνδόξῳ ναυμαχίᾳ, οἱ Αἰγινῆται, ὥστε ἔλαθον τῆς ἀνδρείας τὸ γέρος, ἐν Αἰγίνῃ δὲ μετ' αὐτὴν συνεκεντρώθησαν οἱ στόλοι καὶ ἐκεῖ διενεμήθησαν τὰ λάφυρα τῶν Περσῶν.

'Αλλὰ τὰ δώδεκα μίλια καθ' ὥραν τοῦ «Ἀστέρος» δὲν ἐπιτρέπουν μεγαλειότεραν ἴστορικὴν φυλακούν, διότι παραπλέοντες τὴν ἀκτὴν πληγούμενοι τῇδη πέσος τὸν λιμένα.

Όλιγκ λεπτὰ πρὸ τῆς ἀγκυροθολίας μαρμάρινος στύλος δωρικοῦ συθυοῦ, περιστοιχίζόμενος ἀπὸ θραύσματα μαρμάρων, προκαλεῖ τὴν προσογήν. Ὁ στύλος οὗτος εἶναι πᾶν ὅ, τι ἀπομένει ἀκόμη σήμερον ἀπὸ τὸν περικαλλῆ ναὸν τῆς Ἀφροδίτης, περὶ οὐ λέγει ὁ Παυσανίας : «Πλησίον δὲ τοῦ λικένος ἐν φυλλιστα ὄρμιζονται, ναός ἐστιν Ἀφροδίτης».

Βεβαίως ἄλλος συνέχει τὴν ψυχὴν ἀπέναντι τόσης καταστροφῆς τῶν ἀργαίων μνημείων, τῶν περικαλλῶν ναῶν, τῶν ἀγορῶν καὶ τῶν θεάτρων. Ἀλλὰ μόνη ἡ Ἀφροδίτη δὲν δικαιοῦται να ἔχῃ παράπονα. «Ολων τῶν ἄλλων ὀλυμπίων θεοτήτων ἐκρημνίσθησαν ὅγι μόνον οἱ ναοὶ καὶ τὰ ιερά καὶ οἱ βωμοί, ἀλλὰ καὶ τὸ κράτος αὐτῶν πρόσφριξ. Πεπτωκυῖνι μεγαλειότητες γρηγοριεύουσαν σήμερον φέτης ! ὡς θέματα δι' ὑπερέττας καὶ κωμειδύλλια. — Μόνον τὸ κράτος τῆς Ἀφροδίτης καὶ τοῦ γαριεστάτου καὶ πτερωτοῦ μίοῦ τῆς ἔμεινεν ἀκλόνητον. Πανίσχυοι, ὡς ἦσαν ἐν τῷ παρελθόντι, θὰ εἶναι τοιοῦτοι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι. "Ἄς κατέπεσαν οἱ ναοὶ των, ἃς κατεγγόσθησαν τὰ ιερά τῶν ναῶν των· ναοὶ των θάειναι πάντοτε ὅλαιι καὶ νεκνικαὶ καρδίαι ἀμφοτέρων τῶν φύλων καὶ ὅγι ὅλιγαι γεροντικαὶ. Τὰ ἐρώτια δὲ καὶ τὰ ἐσωτίδια θὰ τελοῦνται πάντοτε ὅγι μόνον εἰς τὰς Θεσπίας, ἀλλὰ πανταχοῦ τῆς ὥδησογείου.

«Ἄς ἀποδιθασθῶμεν εἰς τὴν γαριεσσαν κωμόπολιν, τῆς ὅποιας καὶ λευκάζουσαι οἰκίαι, κουψιά, καθάριοι, παρατάσσονται ἐπὶ ἐδάφους ἐλαφρῶς ἐπικλινοῦς μέγρι τῆς παραλίας, προσβλέπουσαι πρὸς τὴν ἄλλην γαριτωμένην νησίδα, ητίς ἀντήλλαξε τὸ ποιητικὸν αὐτῆς ὄνομα τῶν τότε καλῶν γρόνων Κεκρυφάλεια πρὸς τὸ ὄνομα Ἀγκίστρι, καὶ ἡ ὅποια γρηγοριεύει σήμερον καὶ ὡς φυσικὸν συντόσιον φυματιώντων.

Ἡ Αἰγίνη εἶναι νῆσος ἀρκετὰ πολυάνθρωπος· ὁ δῆμος τῶν Αἰγινητῶν ἀριθμεῖ σήμερον κατὰ τὴν τελευταίνην ἀπογραφὴν 7,137 κατοίκους. Ὄμολογουμένων ὑπάρχει μικρά τις ἐλάττωσις τοῦ πληθυσμοῦ ἀπὸ τοὺς καλοὺς ἀργαίους γρόνους, ἀφοῦ κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀριστοτέλους, ὡς τὴν παραθέτει ὁ Ἀθηναῖος, ἔτεσφεν ἄλλοτε 600,000 κατοίκων, ἐκ τῶν ὅποιων 470,000 δοῦλοι. Ἀλλὰ οἱ αἰῶνες κυλιόμενοι φέρουν αὐτὰς τὰς μεταβολάς. Πλειστάκις δὲ οἱ κάτοικοι τῆς Αἰγίνης ὑπέστησαν δύο εἰδῶν περιπετείας, καὶ ὅποιαι φαίνεται ὅτι ἔχουν κάποιαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ πληθυσμοῦ, ἔξηνδροποδίσμὸν καὶ σφαγὴν, ὅγι μόνον κατὰ τοὺς ἀργαίους γρόνους, ἀλλὰ καὶ ὅταν ὑπῆρξείθοντο εἰς τὴν κυριαρχίαν αὐτῆς οἱ Φεοάγκοι Φεούδάργαι, οἱ Ἐνετοί καὶ οἱ Τοῦρκοι. Ἀρκεῖ νὰ αναρρέψωμεν τὴν σφαγὴν τοῦ Βαρβαρόσσαν ἐν ᾧτε 1537, ζετια εἶγε

τὴν μεγαλοφροσύνην νὰ ἀφήσῃ ζῶντας ὅλους ὅσους κρυβέντας εἰς τὰ δέρη δὲν ἡδυνήθη νὰ συλλάβῃ.

Οἱ μεταβαίνων εἰς Αἴγιναν δέον πρὸ παντὸς νὰ καταστήσῃ εὐλαβεῖς προσκυνῆμα τὰ δημόσια κτίρια, μὲ τὰ ὅποια ἐπροίκισε ταύτην, πρώτην τῆς Ἐλλάδος πρωτεύουσαν, ὁ μέγας Ἐλλῆν, ὁ ἀείμνηστος Κυβερνήτης Ἰωάννης Καποδιστριας, ὅστις εὔρων πανταχοῦ καιόμενα ἐρείπια, τὸ ταμεῖον τοῦ ἔθνους ἄνευ ὀδολοῦ, τοὺς Τούρκους κατόχους τοῦ πλείστου τῆς Ἐλλάδος, ἡδυνήθη ἐκ τοῦ μὴ ἔντως νὰ δημιουργήσῃ στρατοὺς καὶ στόλον, νὰ ἔξακολουθήσῃ τὸν ἀγῶνα μεταθέτων εἰς τὴν Ὀρθρυν ἀπὸ τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου τὰ δρια τῆς Ἐλλάδος, νὰ ἐγκαταστήσῃ εὔνομίαν καὶ τάξιν καὶ συγγρόνως νὰ προικίζῃ τὴν Ἐλλάδα μὲ δημόσια κτίρια, ἀδιάσειστα, αἰωνόθια, τὰ ὅποια παρ' ὅλην τὴν ἀστοργὸν ἐγκατάλειψιν, εἶναι ἀκόμη καὶ σήμερον χρησιμώτατα, ὡς καὶ τότε. Ἐκεῖθα δὴ τις τὸ μέγα οἰκοδόμημα τοῦ Ὁρφανοτροφείου, εἰς τὸ ὅποιον εἶχε περισυλλέξει ἀπὸ τῶν στρατοπέδων ἐπτακόσια δραχ-νά, ρακένδυτα καὶ τὸ σῶμα καὶ τὸ ἥθος, αὐτεπιστατῶν εἰς τὴν ἀνάστασιν αὐτῶν, τὴν παιδαγωγίαν, τὸν ἥθικὸν αὐτῶν καθηριόν. Οἰκοδόμημα θαυμάσιον, τὸ ὅποιον χρησιμεύει σήμερον καὶ ὡς στρατῶν καὶ ὡς μία τῶν καλλιτέρων φυλακῶν τοῦ κράτους.

Ἐκεῖ θὰ δὴ τις τὸν μητροπολίτικὸν ναὸν, ὧραιὸν καὶ τοῦτο οἰκοδόμημα τοῦ Καποδιστρίου ἐκεῖ τὸ Κυβερνεῖον, τὸ ὅποιον γρηγοριοποιοῦν σήμερον τέσσαρες δημοσικαὶ σγόλαι ἀρρένων καὶ θηλεών, πρὸς μεγίστην ἀγαλλίξιν τῆς ψυχῆς του, ητις τόσον εἶχεν ἀφοσιωθῆ ἐις τὴν δημοτικὴν ἐκπαίδευσιν τῶν Ἐλληνοπαίδων.

Ανέλθετε εἰς τὸν κοιτῶνα καὶ εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ Κυβερνήτου. Εἶναι τόπος προσκυνήματος διὰ πάντα Ἐλλῆνα. Ἰδίως τὸ κενόν, τὸ ἔρημον ἐκεῖνο γραφεῖον! Ἐκεῖθεν ὁ ἀκαταπόνητος Κυβερνήτης ἐμερίμνα περὶ τῆς δημιουργίας καὶ τῆς ἀνορθώσεως τῶν πάντων. ἐκεῖθεν ἔξεπεμπε πρὸς τοὺς ἀπανταχοῦ τοῦ κόσμου ἴσχυρούς, πρὸς τοὺς ἔξοχους αὐτοῦ φίλους, πρὸς πάντα καθ' οἰονδήποτε τρόπον δυνάμενον νὰ ἀποδῇ χρήσιμος εἰς τὴν Ἐλλάδα, τὴν θαυμασίαν αὐτοῦ ἀλληλογραφίαν, πιστὸν σήμερον κάτοπτρον τῆς φιλοπατρίας καὶ τῆς μεγαλοφύΐας του.

Ολίγον παρέκει θὰ συναντήσητε τὰ θεμέλια καὶ λείψανα τοῖχων ἄλλου ἥρειπωμένου κτιρίου. Ἡτο τοῦτο ποτὲ τὸ νομίσματοκοπεῖον, ἐν τῷ ὅποιῳ ὁ Καποδιστριας ἔκοπτε τὸ πρῶτον ἐλληνικὸν νόμισμα τῆς ἀναγεννηθείσης Ἐλλάδος, τοὺς Φοίνικας. Οποία παράδοξος σύμπτωσις! Ἐν Αἴγινῃ κατὰ τοὺς ἀρχαίους ἐλληνικούς χρόνους ἐκόπησαν τὰ πωάτα τῆς Ἐλλάδος νομίσματα, γελῶντας καλούμενα, ὡς ἐκ τῶν ἐπ' αὐτῶν ἐμβλημάτων, ἀτινα κατά-

τὴν ἀκμὴν τοῦ αἰγινητικοῦ μεγαλείου εἶχον κατακλύσει τὸν ἑλληνικὸν κόσμον, καὶ ἐν Αἰγίνῃ ἐπίστης τὰ πρῶτα νομίσματα τοῦ ἐκ νεκρῶν ἀναστάντος ἔθνους.

Τὸ δόνομα τοῦ Καποδιστρίου μεταβιβάζεται ἐν Αἰγίνῃ διὰ τῶν γενεῶν, ὡς σύμβολον θρησκευτικῆς λατρείας καὶ εὐγνωμοσύνης. Ἡσθάνθη δὲ ἀληθῆ κατάνυξιν, ὅταν εἶδον ἐν τῇ πλατείᾳ τῆς πόλεως ἐπὶ σεμνοῦ βάθρου τὴν προτομὴν τοῦ μεγάλου "Ελληνος" μὲ τὴν θείας γλυκύτητος μορφήν, ἥτις ἦτο ἡ ἀνταύγεια τῆς ἡγιασμένης αὐτοῦ ψυγῆς.

Κάτωθι αὐτῆς εἴναι λαξευμένον τὸ θαυμάσιον σύμβολον τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Ἐλλάδος, ὅπερ εἶχεν ἐκλέξει ὁ Καποδιστρίας, ὃ ἀπὸ τῆς τέφρας του ἀναγεννώμενος Φοῖνιξ, προσθόλεπων σταυρὸν, ὃν περιβάλλει ἄλως χρυσᾶν ἀκτίνων καὶ ὑπ' αὐτὸν ἡ ἐπιγραφή:

Ιωάννης Καποδιστρίας

Κυβερνήτης τῆς Ἐλλάδος

Ἐπι Δημάρχου Α. Πέππα.

Δωρεὰ τῷ δήμῳ.

Ἐξ ὅλων τῶν ἀρχαίων μνημείων, ὃν μνημονεύει ὁ Παυσανίας, ἐλάχιστα σώζονται σήμερον. Ἄλλ' ἡ Αἰγίνη κρύπτει θησαυροὺς ἀρχαιολογικούς, ἐκ τῶν ὅποιων πολλοῖ, ἀμυθήτου ἀξίας, ἥλθον εἰς φῶς ἀπὸ τοὺς θώκας τυμβωρύγους τῶν ἀρχαίων μνημείων, καὶ ἐπωλήθησαν μακρὰν τῆς Ἐλλάδος, ἀπὸ τοὺς βεβήλους ἀρχαιοκαπήλους, οἱ ὅποιοι ἐκμεταλλεύονται τοῦ προγονικοῦ βίου τὰ ιερά.

Ἄλλ' ὑπολείπονται ἔτι πολλὰ εἰς τὴν ὀραστηριότητα τῆς ἀρχαιολογικῆς ἡμῶν ὑπηρεσίας, δὲν ἀμφιβάλλομεν δὲ ὅτι πολὺ ταχέως θα πέσῃ ἡ σκυπάνη τούλαχιστον εἰς τὸ γκραγκλιστικώτατον διὰ τοὺς ἀρχαιοφίλους ὑψώματα, τοῦ ὅποιου τὴν ἀρχαιολογικὴν σημασίαν καταγγέλλει ὁ Παυσανίας λέγων «ἐν ἐπιφανεστάτῳ δὲ τῆς πόλεως τὸ Αἰάκειον καλούμενον, περιθολος τετράγωνος λευκοῦ λίθου. Ἐπειργασμένοι δὲ εἰσὶ κατὰ τὴν εἰσόδον οἱ παρὰ Αἰακόν ποτε ὑπὸ τῶν Ἐλλήνων σταλέντες».

Οπου δήποτε τῶν περὶ τὴν πόλιν ἀγρῶν καὶ ἀν βαδίσῃ τις, συναντᾷ θραύσματα ἀγγείων, μὲ παραστάσεις τὰ πλεῖστα καὶ στιλπνοτάτην μίλτωσιν. Ἡ ἀγγειοπλαστικὴ εἶχε φθάσει τῷ ὅντε ἀλλοτε ἐν Αἰγίνῃ εἰς ἀπόγειον τελειότητος· ἥτο ἐκεῖ ἡ βιομηχανία τῶν τότε γρόνων! Ἄλλὰ πῶς ἀλλάσσουν τῷ ὅντι οἱ καὶροί! Ἡ βιομηχανία ἐκείνη ὑπέστη διὰ τῶν αἰώνων τοικαύτην ἀντίστροφον ἐξέλιξιν πρὸς τὴν παρακμήν, ὥστε ἡ σύγγρονος Αἰγίνη παράγει μόνον αἰγινίτικα κανάτια, ἀληθῆ ἐν τούτοις παραμυ-

οίκια τῶν φλεγμάνων ἀθηναϊκῶν λαρύγγων καὶ φαρύγγων καὶ στομάχων.

Αὕτη εἶναι ἡ ἐπιγράφιος Βιομηχανία τῆς Αἰγίνης ὅλως ἐπουσιώδης. Ο πλοῦτος ὅμως αὐτῆς εἶναι ὁ σπόργος, τὸν ὅποιον ὑπέτὰς σκληροτέρας καὶ πολλάκις τραγικωτέρας συνθήκες ἀλιεύουσυ εἰς τὰς Βορείους ἀκτὰς τῆς Ἀρραικῆς, πλοῦτος ὅμως, ὅστις εἰσέρχεται εἰς τὰ ταυτεῖχα ὅλιγων διότι οἱ Βιοπαλαιισταὶ τῶν θυμῶν μόλις ἀποζῶσιν ἐκ τῆς σκληρᾶς ἔργυστικας των αὐτοὶ καὶ αἱ σίκογένειαι των, ἔνεκα τῆς παντελοῦς ἐλλειψεως πνεύματος σίκονομίας καὶ ἀποταμιεύσεως καὶ τῆς φρενοπαθοῦς ἀστείας κατὰ τοὺς μῆνας τῆς ἀργίας.

Γεωργικῶς ἡ Αἴγινη δύναται νὰ καταστῇ ἐν μέγι φυτώσιον πιστακιῶν τῶν ὅποιων ἡ καλλιέργεια ἐπέτυχε θυμυκασίως. Ταύτην τοῦ ἐδάφους τὴν ἴδιοφυίαν μαρτυρεῖ ἀλκυθάστως ἡ μεγάλη εὐδοκία μησιες τῆς ἀμυγδαλῆς, ἀμφιθαλοῦς ἀδελφῆς τῆς πιστακίας. Ἀλλὰ τὴν ἀμυγδαλῆν προέγραψαν σγεδὸν οἱ Αἰγινῆται περιοιστιθέντες εἰς τὴν μονότονον καλλιέργειαν ἐνὸς μόνου εἰδῶς, τῆς ἀμπέλου καὶ τρέχοντες ὅπως καὶ οἱ κάτοικοι τῶν σταφιδοφόρων ἐπαρχιῶν τοὺς κινδύνους οἱ ὅποιοι ἐπικρέμανται πάντοτε εἰς ἐκείνους ὅσοι θέτουν ὅλα των τὰ κύργα εἰς ἔνα καλάθι. Καὶ ὅμως τὸ γεωργικὸν μέλλον τῆς Αἰγίνης εἶναι ἡ πιστάκια.

Μεταβαίνων τις εἰς Αἴγιναν, θὰ ὑποπέσῃ εἰς παράλειψιν ἀσύγγιγνωστον ἐὰν δὲν ἐπισκεψθῇ τὰ ἔρεπτα τοῦ υκοῦ τῆς Ἀθηνᾶς καὶ κατὰ δεύτερον λόγον τὸ "Οօρος, ἐφ' οὐ ἄλλοτε μὲν τὸ ιερὸν Διὸς τοῦ Πανελλήνιου, σήμερον δὲ ναΐσκος τοῦ ἀποκλειστικοῦ κυρίου καὶ νομίμου κατόχου πάστης κορυφῆς, τοῦ Προφήτου Ἡλίου.

Δύο καὶ ἥμισυ ωσδυν ἀναπαυτική πορεία ἐπὶ ἥμισου διὰ μέσου ἀμπελῶνων καὶ λόφων ὅμαλῶν εἰναι ἐπαρκεστάτη, ὅπως φθάσῃ τις μέγιοι τοῦ υκοῦ τῆς Ἀθηνᾶς. Κατέγειτο οὗτος ἐπὶ μηχανοῦ ὁροπεδίου, τοῦ ὅποιου καταλαμβάνει ὅλον σγεδὸν τὸν γῶρον, θέσιν θυμυκασίαν, ως πάντοτε τῶν ἀρχαίων οἱ ναοί. "Ολη ἡ Ἀττικὴ ἀπὸ Σουνίου μέχρι Σαλαμῖνος καὶ Μεγάρων ἐκτυλίσσεται ἐκεῖθεν, εἰκὼν κάλλους ἀρρήτου. Αἱ Ἀθῆναι δὲ καὶ οἱ Παρθενῶν φιλίονται ως λευκόγρυπτος ὑπὸ τὰ φιλήματα τῶν ἀκτίνων τῆς δύσεως μὲ σόντο τὸ φιλόγρυπτον Πεντελικόν. Μόνον αὐτῇ ἡ πανοραματικὴ θέα καὶ ποιὸν ἀκόμη στρέψετε τὸ βλέμμα ἐπὶ τῶν τεπτῶν μαρμάρων τῆς παρθένου θεοῦ ἀρκεῖ, ὅπως σᾶς ἀποζημιώσῃ δικτύλως διὰ τὴν ἐκδρομὴν ταύτην.

Ο ναὸς εἶναι ρυθμοῦ διωρίκου μὲ ἐξ στήλας κατὰ τὴν πρόσοψιν καὶ δώδεκα ἐκ πλαγίου, συμπεριλαμβανομένων τῶν γωνιῶν. "Οταν κατὰ τὴν 17^η ἐκκατονταετηρίδος ὁ Σπάνη καὶ ὁ Βέλλερ τὸν

έπεισκέ φθησαν ισταντο ἀκόμη δύο: 27 στύλοι σήμερον ἀπομενούν 22 τοῦ περιστυλίου καὶ 1 τοῦ προνάου.

Περὶ τῶν ἀγαλμάτων καὶ ἀναγλύφων παραστάσεων, ἀτινα ἐκόσμουν αὐτόν, νομίζομεν ὅτι δὲν λέγομέν τι νέον, ἀν σημειώσωμεν ἐνταῦθα, ὅτι καὶ ταῦτα ἐσυλήθησαν καὶ ταῦτα κοσμοῦν σήμερον ξένα μουσεῖα. Οἱ ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἀρχαιολόγοι περιηγηταὶ, οἱ ὅποιοι ἔπι ζον δλίγον ἢ μᾶλλον πάρα πολύ,—με τὴν ἀδειὰν τοῦ λόρδου Ἐλγίνου,—πρόσωπα ἀρχαιοκαπήλων, ἀνελάμβανον ἐργολαβίκως τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ ἑξατρικισμοῦ τῶν ἀριστούργημάτων τῶν ἡμετέρων προγόνων. Διὰ τοῦτο τοῦ αἰγινητικοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς τὰ γλυπτὰ θὰ ἀνεύρετε εἰς τὴν γλυπτοθήκην τοῦ Μονάχου. Θὰ ἴσχητε ἐκεῖ τὴν πάλην τοῦ Ἡρακλέους καὶ τοῦ Τελαμῶνος, υἱοῦ τοῦ Αἰακοῦ, μετὰ τοῦ Λακομέδοντος, ἀποσπασθεῖσαν ἀπὸ τῆς ἀνατολικῆς μετόπης τοῦ ναοῦ, ἀπὸ δὲ τῆς ἑτέρας μετόπης Αἴαντα τὸν υἱὸν τοῦ Τελαμῶνος καὶ τὸν Τεῦχρον ὑπερασπίζοντας ἐναυτίον τῶν Τρώων τὸ πτῶμα τοῦ Πατρόκλου, παράστασιν δηλαδὴ ἐπὶ τοῦ μαρμάρου τῆς θυμασίας σκηνῆς, τὴν ὅποιαν περιγράφουν οἱ στίχοι, οἱ ἀπὸ τοῦ 513 τοῦ Ρ τῆς Ἰλιάδος:

“Αψ’ δ’ ἐπὶ Πατρόκλῳ τέτατο κρατερὴ ύσμινη
ἀργαλέη, πολύδακρυς, ἔγειρε δὲ νῆσος Ἀθήνη.

“Η οἰκοδομὴ τοῦ ναοῦ ἀποδίδεται ὑπὸ τῶν ἀρμαδίων εἰς τὸ δεύτερον ἥμισυ τῆς ἔκτης πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδος. Είναι ἄλλως γνωστὸν ἐκ τοῦ Ἡροδότου, ὅτι κατὰ τὸ 519 πρὸ Χριστοῦ ἀφιερώθησαν ἐν αὐτῷ ὑπὸ τῶν Αἰγινητῶν τὰ ἀκροστόλια τῶν νηῶν, τὰς ὅποιας ἐκυρίευσαν ἀπὸ τοὺς Σαμίους.

Διὰ τοὺς εἰδικώτερον δὲ ἀσχολουμένους εἰς τὴν ἀρχαίαν ἀρχιτεκτονικὴν σημειώμεν, ὅτι ὁ ἀρχιτέκτων τοῦ θεάτρου τοῦ Μελοδούματος, τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ θαύματος τοῦ αἰῶνος, Κάρολος Γκκρονί εἴγραψε τὸ 1886 θυμασίαν μονογραφίαν περὶ τοῦ ἐν Αἰγίνῃ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς προτείνων καὶ σχέδιον συμπληρώσεως αὐτοῦ.

“Η εἰς τὸ “Ορος τοῦ Πανελλήνιου Διὸς ἀνάβασις είναι πολὺ ἐπιπονωτέρα: ἀλλ’ ἀποζημιώνει δακρυλέστερον ἢ ἐκεῖθεν πανορατικὴ ἀποψία. “Ιχγη περιβόλου σώζονται: ἐπὶ τῆς κορυφῆς, ὅπου ἦτο ἄλλοτε ὁ βωμὸς τῶν ὑπάτων θεῶν, διότι ναὸς βεβαίως δὲν ὑπῆρχε χῶρος ὅπως ἐγερθῆ εἰς τὴν θέσιν ἐκείνην.

“Αλλὰ συνέβη τι πολὺ παράδοξον μὲ τὴν ἰδιοκτησίαν τοῦ ναοῦ τῆς ἐν Αἰγίνῃ Ἀθηνᾶς, ἀντιστροφὸν πρὸς ὅ, τι συνέβαινεν ἔως πέρυσι μὲ τὸν ἐν Σουνίῳ ναὸν, τὸν δῆθεν τῆς Σουνιάδος Ἀθηνᾶς.

Τὸν ἐν Αἰγίνῃ ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς οἱ μνημονευθέντες ἀνωτέρω. Σπὸν καὶ Βέλλερ εἶχον ὑπολάβει ὡς τὸν ναὸν τοῦ Πανιλλήνιου.

Διός. 'Αρκεῖ δὲ νὰ λάβῃ τὸν στραβὸν δρόμον ἔνας διὰ νὰ τὸν ἀκολουθήσουν οἱ λοιποί, ὁ Λῆκε καὶ οἱ μετ' αὐτόν. 'Αλλ ὁ βαρῶνος Στάκελπεργ ἀπεκάλυψε τὴν πλάνην, οὕτω δὲ ἐγκατέστη ἀπὸ μακροῦ ἐκεῖ ἡ 'Αθηνᾶ· ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετον ἀφ' ὅ, τι συνέβη μὲ τὸν ναὸν τῆς Σουνιάδος 'Ακρας, ἡ Κάθου Κολόναις, ὅστις ἔως πέρυσι ἐνομίζετο τῆς 'Αθηνᾶς, ἀλλ' αἱ ἀνασκαφαὶ τοῦ κυρίου Στάκη καὶ ἡ κατὰ γῆρον εὑρεθεῖσα ἀναθηματικὴ ἐπιγραφὴ ἀπέδειξαν αὐτὸν ἀφιλονεικήτως ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος, μετατεθείσης τῆς 'Αθηνᾶς ὄλιγον παρέκει εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἀρχαιολόγου ἀποκαλυφθέντα ναὸν, ἀπαρχαλάκτως, ὅπως ὁ βαρῶνος Στάκελμπεργ μετέθεσε τὸν Δία τὸν Πανελλήνιον εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Προφήτου Ἡλίου.

Ταλαιπωροὶ ὄλύμπιοι θεοί, τῶν ὅποιων τὸ μεγαλεῖον ὕμνησεν ἀνταξίως τὸ ἀθάνατον ἔπος καὶ ἡ τραγῳδία ἡ ἀπόστιτος, καὶ ἡ Λύρα καὶ ἡ Ωδή, καὶ ὁ χρωστήρος καὶ ἡ συλλητή. Ἐκπτωτοί, συντετριμμένοι, παλαιίτεροι ἀκόμη σήμερον καὶ ἀλληλοτρώγεσθε περὶ κατοχῆς τῶν ἔρειπίων τῶν ναῶν καὶ βωμῶν τῆς κατηργημένης λατρείας σας διὰ πληρεξουσίων δικηγόρων τῶν ἀπὸ πάσης γῆς ἀρχαιολόγων. Ταλαιπωροί, δυστυχεῖς ὄλύμπιοι Θεοί!

'Επιστρέφοντες ἐκ τῆς εἰς τὸν ναὸν τῆς 'Αθηνᾶς ἐκάρομης δύνασθε παρεκκλίνοντες ὄλιγον νὰ ἐπισκεφθῆτε τὴν Παλαιογάρων.

'Η θέα τῆς ὑπὸ τῆς σελήνης τὸ φῶς μοὶ ἀφῆκεν ἀνεξάλειπτον ἐντύπωσιν μελαγχολίας. Ἐκεῖ ἐπὶ Τουρκοκορατίας ἦσαν συνωκισμένοι οἱ Αἰγινῆται, ἀπὸ δὲ τῆς ἐπαναστάσεως ἥρχισαν κατερχόμενοι εἰς τὴν σημερινὴν πόλιν τῆς Αἰγίνης τὴν ἐπὶ τῆς ἀρχίας πόλεως, μέχρις οὗ ἐπὶ Κυθερνήτου δὲν ἀπέμεινεν οὐδεὶς εἰς τὴν Παλαιογάρων.

'Αποτελεῖ τὴν ἐντύπωσιν λειψάνου, σώματος ἀφ' οὗ ἀπέπτη ἡ ψυχή, ἡ θέα ἐγκαταλειμμένου συνοικισμοῦ. Σάρκονται ἔτι ὅρθιὰ τὰ πλεῖστα τῶν οἰκημάτων, ἄλλων οἱ τοῖχοι μόνοι· καὶ βλέπει τις τὰς ὁδοὺς φραστομένας που ὑπὸ τῶν ἔρειπίων· Πομπηΐα τὴν ὅποιαν ἀντὶ λάθας Βεζουδίου κατέχωστεν ἡ παγερὰ ἐγκατάλειψις, ἡ ἐρήμωσις. Καὶ κράζουν ἐπὶ τῶν ἔρειπίων γλαῦκες καὶ περιπτανται αὐτῶν νυκτερίδες.

Καὶ ὅμως μέγρι ποὸ ἐθνομήκοντα ἐτῶν ἔζησαν, ἥλπισαν, ἡγάπησαν ἐκεῖ, ὅπου οὐδεμία πλέον σήμερον ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως πνοὴ ταράττει τὴν γαλήνην τῶν ἀπαισίων συνοικιστῶν τῶν ἔρειπίων. Μόνον μία ἐτησία πανήγυρις, ἡ τῆς Παναγίας, ἐπαναφέρει ἐκεῖ ἐπὶ μίαν ἡμέραν τοὺς ἐγγόνους ἐκείνων οἱ ὅποιοι κοιμῶνται ἐκεῖ, εἰς νεκροταφεῖον τὴν πόλιν ὀλόκληρον, ἐν τῇ ὅποιᾳ εἴδον τὸ φῶς.

Καὶ ὅμως ἐπιζῆ ἐν Αἰγίνῃ ἀκόμη εἰς ἄνθρωπος ἐκ τῆς Παλαιοχώρας, γραία 117 ἑτῶν, ἐνθυμουμένη καὶ περιγράφουσα τὸν βίον τῆς πόλεως, τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν ἡ τελευταία κάτοικος.

"Οταν καὶ αὕτη κλείσῃ τοὺς ὄφθαλμους, ἡ Παλαιοχώρα θὰ μεταβιβασθῇ εἰς τὴν κυριαρχίαν τῶν μύθων καὶ τῶν θρύλων, οἱ ὄποιοι ως αἱ ἀράχναι ἐπὶ τῶν ἔρειπίων, ὑφαίνουν καὶ οὗτοι τὴν ιστορίαν τῶν ἐγκαταλειμμένων, τῶν νεκρῶν συνοικισμῶν, τῶν ὄποιων ἀπαντᾶ τις πολλάκις τὰ λείψανα ὑπὸ τὰ παραστατικὰ ὄντα καὶ Χαλασμένη, Βουλιαγμένο χωρὶς καὶ ἄλλα ἀνάλογα.

Μάρτιος τοῦ 1900.

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Σ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ΑΝΤΗΛΙΑ

ΣΚΕΙ μακρὺ στὸ δρόμο μὶὰ φορὰ
Εἶδα νὰ λάμπῃ σὰν διαμάντι κάτι
Κ' ἔτρεξα νὰ τὸ πάρω μὲ γαρά,
Μὰ βρέθη ἐνὸς γυαλιοῦ θαμπὸ κομμάτι !!

Κ' ἔκει μακρὺ στὸ δρόμο τοῦ γιαλοῦ
Ἐλάμψανε δυὸ μάτια ἔρωτεμμένα
Κ' ἔτρεξα εὐθύς . . . μὰ κύτταξην ἀλλοῦ . . .
Τὰ μάτια δὲν θὰ λάμψηνε γιὰ μένα.

'Ο ἥλιος στὰ σπασμένα τὰ γυαλιά
Κι' ὁ ἔρως μέσ' τὰ μάτια ποῦ γελοῦνε,
Δεν ἔγουν γιὰ καθένα ἔκει φωληά.

Χαρά στους ποῦ δὲν τρέγουν γιὰ νὰ βροῦνε
Τὴν ψεύτικη στὸν κόσμο ἀντηλιά
Κι' ὅλο νὰ ζοῦν στὴ πλάνη προτιμοῦνε . . .

ΤΑΚΗΣ ΚΑΝΔΗΛΩΡΟΣ